

Omek

Bálák 5785

2025. július 10.

Izrael sátrainak dicsérete – vajon a gonosztól is elfogadjuk?¹

Bizonyos szempontból a mostani az egyik leginkább rendhagyó hetiszakasz a Tórában. Hiszen elsőre még az sem világos, hogy hogyan hallhatott Mózes az Izraelt elátkozni készülő Moáb királyának, Báláknak, és az ő furcsa prófétájának, Bileámnak a beszélgetéséről, hogyan írhatta le azt?

Talán ez magyarázza meg azt a furcsaságot is, hogy a Tóratekercsekben ez a szakasz egyetlen hosszú rész, új bekezdés nélkül. Hiszen az egész epizód mintegy vendégszöveggént van jelen a Tórában.

Viszont elegánsan kiegészíti és megmagyarázza az azt követő incidenst, melyben Izrael Moáb lányaival vétkezik – mint később kiderül, éppen Bileám tanácsára (ld. 31:16).

Bileám feladata az volt, hogy elátkozza a zsidó népet, de ő is tudja, hogy nem mondhat mást, mint amit az Örökkévaló ad a szájába. Így aztán szebbnél szebb dicséreteket kapunk tőle. Ezek közül az egyik különösen híressé vált:

„Mily szépek a te sátraid, Jákob, hajlékaid, Izrael!” (Mózes 4., 24:5)

Elterjedt szokás, hogy amikor belépünk egy zsinagógába, elmondjuk ezt a mondatot. Az imakönyvekben már régi idők óta megtalálhatjuk (elsőként a IX. századból ránk maradt *Rav Am-*

¹ Ehhez az íráshoz jelentős részben felhasználtam Yoni Mandelstam rabbi forrásgyűjteményét a témában: <https://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/1004699>

IV. évfolyam, 36. szám

IMPRESSZUM

Az *omek* szó jelentése: mélység. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Kiadó: Bét Jehuda Közösség

Székhely: 1084 Budapest, Scheiber Sándor u. 2.

Felelős kiadó-szerkesztő:

Szántó-Várnagy Binjamin

Lapterv: Novák Tamás

Borítókép: Guduru Ajay bhargav @ Pexels

Terjesztés: Vida Ákos

Megjelenik 150 példányban.

ISSN 3058-051X (Nyomtatott)

ISSN 3058-0609 (Online)

EVERGENS
RECLAIM YOUR BIRTHRIGHT

ram Gáon szidurjában).

De vajon az nem probléma, hogy népünk egyik nagy ellenségét – egy gonosz embert szólaltatunk meg, keltünk életre, azáltal, hogy a szavait idézzük?

Ez a kérdés már csak azért is fontos, mert máskor is megtörténhet, hogy idézni szeretnénk egy bölcs gondolatot olyan embertől, aki személyében igencsak megkérdőjelezhető, de egy tiszta pillanatában mégis mély igazságot fogalmaz meg.

A *Máhársál*² szerint ez igenis probléma. Noha azt nem mondja, hogy emiatt tilos említeni ezt a mondatot. Ő csak válaszol arra a hozzá érkezett kérdésre, hogy milyen hagyomány szerint szokott imádkozni, és ebben említi:

„Átugrom az első mondatot: 'mily szépek a sátraid', amit Bileám mondott, és **átoknak szánta volna**, ahogyan a Talmud is mondja.” (Tesubot Máhársál 64:23, Eljá Rábá 46:10 is idézi)

Valóban, a Talmud ezt írja:

„Rabbi Jochánán mondja: ennek a gonosznak az áldásából kitanulhatjuk, hogy mi volt igazán a szívében. Azt akarta mondani, hogy ne legyenek zsinagógáik és tanházaik – [ehelyett kellett azt mondania, hogy] mily szépek a te sátraid, Jákob!” (Szanhedrin 105b)

Rabbi Jochánán ezen szavait az tudja igazán értékelni, aki nemcsak felületesen átszalad rajtuk, hanem az eredeti kontextust is fellapozza. Ott ugyanis az szerepel, hogy Bileám kétszer igyekezett elátkozni a zsidókat, hozzátéve, hogy csak azt szabad mondania, amit az Örökkévaló a szájába tesz. Harmadszorra azonban:

„Látta Bileám, hogy jó az Örökkévaló szemében áldani Izraelt. És nem ment úgy, mint korábban, a varázslások után [...] és látta Izraelt, ahogyan törzsenként nyugszik, és **rászállt az Örökkévaló szelleme**” (24:1-2)

Azaz: Rabbi Jochánán éppen azt a mondatot választotta ki Bileám átkozódó szándékának szemléltetésére, amiről a Tóra írja, hogy már önként és teljes szabad beleegyezésével áldást akart mondani. Ha ezt vesszük figyelembe, az talán érv lehet amellett, hogy mégis idézhessük ezt a mondatot.

Számomra a legmeglepőbb bizonyíték az ügyben a Talmud egy másik, jóval váratlanabb szakaszában található: amikor a Bölcsék az imarendet szerkesztették. Itt bepillantást nyerhetünk abba a folyamatba, melynek során megvitatták, hogy a Smá mellé milyen további tórai szakaszok kerüljenek be:

„[A Bölcsék] rögzíteni kívánták Bálák szakaszát a Smá olvasásában. És mégis miért nem tették? A közösség terhelése miatt.” (Beráchot 12b)

A későbbi magyarázatból kiderül, hogy az nem lett volna lehetséges, hogy a teljes (több oldalas!) szakaszból csak egy pár rövid, lényeges részt idézzenek, éppen azért, mivel ez a szakasz a Tóratekercsekben is egyetlen egységet alkot.

Viszont az a tény, hogy a Talmud bölcsei e kérdés tárgyalása során egyáltalán nem említették meg a *Máhársál* által felvetett problémát, az azt sugallja, hogy nem jelent gondot a gonosz Bileámtól idézni.

Ha a halacha legutóbbi nagy tudósainak véleményét keressük ebben a kérdésben, azt találjuk, hogy a *Misna Berura* kihagyja ezt a vitatott mondatot, amikor a zsinagógába érkezésről beszél (OC 46 bevezető). Nem így tesz az *Áruch HáSulchán*, ami már megemlíti ezt a szokást (OC 46:16).

A Talmud egyébként számos helyen idézi Salamon király bölcsességét, mely szerint „Az igaz ember említése áldássá [válík], de a gonoszok neve el fog rothadni.” (Példabeszédek 10:7) Halachikus következtetést, tiltást azonban végül nem fogalmaz meg belőle, csak alapelveként idézi.

Idejében kezdjük, mégis tovább mondjuk – még egyszer az ima utolsó idejéről

Leggyakrabban a reggeli és a délutáni imánál fordulhat elő az a helyzet, hogy már nem sok idő van hátra addig, amíg elmondhatjuk. A közösségi imát gyakran úgy szervezik meg, hogy nem sokkal az ilyen utolsó időpontok előttre szervezik. Főleg kisebb közösségekben történhet meg, hogy nem jön össze azonnal a minjen, és ezért várni kell.

Ilyenkor az egyik leggyakoribb kérdés:

Ha még idejében kezdjük el az imát, de befejezni már nem tudjuk a „határidő” előtt, akkor az vajon még elfogadható? Mennyire érdemes várunk a tizedikre?

Számos szigorító véleményt találunk ebben az ügyben (Mágén Ávrám 89:4, Misna Berura 89:5). Szerintük nemcsak hogy magát a csendes Ámidá imánkat szükséges idejében befejezni, hanem még az előimádkozó ismétlésének is be kell fejeződnie a kijelölt utolsó időpontra³.

Érdekes módon az egyik leggyakrabban idézet könnyítés éppen a mi hetiszakaszbunkból, Bileám prófétától származik. Ugyanis így tanítják Bölcsseink:

„Vajon van harag a Szent, Áldott Ő előtt? Igen, ahogyan tanultuk: 'Isten minden nap haragos' (Zsoltárok 7:12) És mennyi ideig tart a haragja? [Csupán] egy órának az 58,888-ad részéig [körülbelül 1/15 másodpercig].

És nincsen az a teremtmény, aki képes eltalálni, kivéve a gonosz Bileámot, akiről úgy áll: 'ismeri a Magaságos tudatát' (Mózes 4., 24:16)” (Beráchos 7a)

E magyarázat szerint ez volt Bileám különleges

képessége, amiért Bálák, Moáb királya felbérelte őt. Csak azért, hogy egy pillanatnyi átkot mondjon! A Talmud néhány sorral később még azt is hozzáteszi ehhez, hogy ha ez a terve sikerült volna, akkor – amitől Isten óvjon – akár az egész népünket képes lett volna eltörölni⁴.

Mindennek kapcsán kérdezi a *Toszfot* a nyilvánvaló kérdést: **vajon mit is mondhatott volna Bileám ilyen rövid idő alatt, ami ennyi kárt tudott volna okozni?**

Az egyik válasz, amit javasolnak, az, hogy találnak egy valóban rövid héber szót, ami pusztító hatású (*kálém*, azaz pusztítsd őket el). A második válaszuk azonban elgondolkodtató:

„Miután elkezdte az átkát mondani abban a rövid pillanatban, képes lett volna ártani azzal is, amit utána mond.”

Ez a logika a harag pillanatát egyfajta „vonathoz” hasonlítja, melyre fel kell szállni még azelőtt, hogy elindulna. Ennek nyomán igenis gondolhatunk hasonlót a mi imáinkról is: ha még idejében elkezdjük mondani, akkor akármeddig folytathatjuk őket.

A Talmud tanításai gyakran követnek hasonló mintát: olyasmit mondanak, ami a Tórában nincsen leírva, viszont annak egy mélyebb rétegét fedi fel. Eközben elgondolkodtat és fontos tanulságot is tanít.

Ebben az esetben Bileámról egyáltalán nem találjuk meg azt, hogy csak egyetlen pillanatot keresett volna. Éppen ellenkezőleg: azt látjuk, hogy újra és újra próbálkozott, várakozott. Akkor mit fejez ki az, hogy ismerte a harag pilla-

³ Ld. Mágén Ávrám 124:4, Misna Berura 124:7. Vannak olyan helyek, ahol ezt a problémát úgy oldják meg, hogy az előimádkozó ún. *heiche kedusát* mond. Vagyis az Ámidá ismétléséből csak az első három áldást mondja el, a *Kedusá* résszel együtt, és csak ezután kezdi meg a közösség a csendes imáját (ld. Remo OC 124:2, Misna Berura 124:8).

⁴ Mindehhez bizonyítékként a heti prófétai olvasmányunkat hozza: „Népem, emlékezz, mit tanácsolt Bálák, Moáb királya [...] azért, hogy megtudt az Örökkévaló jóságát!” (Michá 6:5)

natát?

A gonosz Bileám tökéletes ellentéte az igaz embereknek [cádik], akik „jók az emberekhez és jók a Teremtőhöz” (ld. Kidusin 40a).

„Jók az emberekhez”, akárcsak Mózes, akiről azt találjuk, hogy mindig azért fohászkodik, hogy a Teremtő bocsásson meg népének. A jót keresi bennük és azért munkálkodik, hogy minél jobb legyen az életük. „Jó a Teremtőhöz”, hiszen a célja a devékut, a Teremtőhöz való állandó kapcsolódás, amit Dávid király így fogalmaz meg: „Az Örökkévalót tettem magam elé mindig” (Zsoltárok 16:8)

Ezzel szemben Bileám különleges „ereje” abban áll, hogy megtalálja egy teljes naptól azt az egyetlen pillanatot, amikor az Örökkévaló mintegy „haragszik”. Nem kapcsolódik Hozzá állandóan, csak egy pillanatig, és az az egy pillanat, amit keres, az is negatív. Vádolni akarja a népünket, de nem azért, mert rosszat lát benne, hanem valamiféle varázslatos pillanat kihasználása által.

Bileámtól tanulhatjuk meg azt, hogy mit jelent, hová vezet az, ha valaki a rosszra fókuszál. Bölcseink szerint képességei Mózesével említhetők egy napon (ld. Szifri Devárim 357:10), mégis elvesztegette őket. Abszurd: egy napon 24 órában van és az egy órában 58,888 rész, és ebből a sok jóságból ő csak a kevés haragot keresi.

A gyakorlatban szükség esetén lehetséges támaszkodni a könnyítő véleményekre, és elkezdeni az imádkozást akkor, amikor még nem telt le a kijelölt utolsó időpont⁵. Még akkor is, ha az ima végére már várhatóan letelik. Ugyanis, ahogyan a legutóbbi alkalommal láttuk, a reggeli ima utolsó időpontjának ügyében is vitát találunk.

Ez a vita önmagában nem elegendő ahhoz, hogy az imánkat szándékosan időzítsük későre (*lekátchilá*), azonban megtörtént esetben (*bediá-vád*) követhető a könnyítés. Hasonló vitát találhatunk a délutáni ima utolsó idejének ügyében is, melyet egy későbbi alkalommal igyekszünk részletezni.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este**: 19:01 és 20:21 között.
Szombat kimenetele: 21:39.

A zsinagógában **péntek este** 18:00-tól tanulás, majd minche. 18:30-tól Kábálát Sábát.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 8:54-ig.

Vasárnap (13-án) Támuz 17-e. Kezdődik a három gyászhét! *Böjt kezdete*: 3:48. *Vége*: 21:38.

Hétfő és csütörtök reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.
Kedd és szerda reggel 7:30-kor imádkozunk a *Bét Jehuda zsinagógában*.

Szombat reggeli imák a Bét Jehuda zsinagógában július hónapban:

Július 5-én, *Chukat* szombatján és
Július 19-én, *Pinchász* szombatján (**jövő héten!**) 9:00-kor.

Sábát sálom! Gut sábesz!

⁵ A könnyítő vélemények közül az *Áruch HáSulchán* az, amelyik fel is használja a döntéshez a Bileámtól fentebb tanult logikát (110:5).